

ΚΩΝ. Ι. ΚΙΤΣΟΥ

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΞΙΑ
ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΑΝΑΤΥΠΟ ΑΠΟ ΤΟ «ΗΛΕΙΡΩΤΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ» 1985

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

1985

ΚΩΝ. Ι. ΚΙΤΣΟΥ

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΛΕΙΑ
ΤΟΥ ΣΤΥΓΓΡΑΦΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΑΝΑΤΥΠΟ ΑΠΟ ΤΟ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ» 1985

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

1985

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὸ συγγραφικὸ ἔργο κάθε πνευματικοῦ δημιουργοῦ ἐνέχει παιδαγωγικὴ σημασία, ὅταν μπορεῖ νὰ τρέφει μὲ πνευματικὲς ἀξίες τὰ παιδιά καὶ τοὺς ἐφήβους.

Πνευματικὲς ἀξίες εἶναι ἔννοιες, ἰδέες, ἀρχές καὶ τρόποι ζωῆς, ποὺ ἀναγνωρίζονται διὰ μέσου τῶν αἰώνων ὡς ἀπαραίτητα μέσα, ποὺ ἱκανοποιοῦν τὶς τάσεις τοῦ κάθε ἀνθρώπου γιὰ τὴ γνώση, τὴν ἀρετὴ, τὴν ὀμορφιά, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν εὐσέβεια. Πρόκειται γιὰ μέσα, ποὺ τρέφουν τὴ γνωστικὴ, τὴν ἠθικὴ, τὴν καλαισθητικὴ, τὴν ἀνθρωπιστικὴ καὶ τὴ μεταφυσικὴ συνείδηση τοῦ ἀτόμου. Ἀνάλογα μὲ τὴν προσφορά τους, τὰ μέσα αὐτὰ ὀνομάζονται γνωστικὲς, ἠθικὲς, αἰσθητικὲς, ἀνθρωπιστικὲς καὶ μεταφυσικὲς ἢ θρησκευτικὲς ἀξίες.

Στὰ σχολεῖα τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαίδευσης τὰ παιδιά καὶ οἱ ἔφηβοι γνωρίζουν καὶ ζοῦν τὶς πνευματικὲς ἀξίες μὲ τὰ διδασκόμενα μαθήματα καὶ μὲ τὴ σχολικὴ ζωή.

— Καὶ τώρα, γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Τὰ λαογραφικά, τὰ ἱστορικά, τὰ λογοτεχνικά καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἔργα τοῦ Δημ. Σαλαμάγκα, ποὺ περιλαμβάνονται σὲ πέντε ὀγκώδεις τόμους, περιέχουν ἄραγε καὶ προβάλλουν κατάλληλα πνευματικὲς ἀξίες, ποὺ μποροῦν νὰ τρέφουν τὴ διψῶσα γνωστικὴ, ἠθικὴ, καλαισθητικὴ, ἀνθρωπιστικὴ καὶ μεταφυσικὴ συνείδηση τῶν παιδιῶν καὶ τῶν ἐφήβων;... Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ θὰ προσπαθήσομε νὰ δώσομε ἀπάντηση μὲ τὰ δεδομένα, ποὺ ἔχομε ἀπὸ τὴν ἔρευνά μας σ' ὀλόκληρο τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Δημ. Σαλαμάγκα. Κατὰ τὴν ἔρευνά μας αὐτή, προσέξαμε δύο στοιχεῖα σὲ κάθε κείμενο: τὸ περιεχόμενό του, δηλαδή τὶς ἰδέες ποὺ προβάλλει, καὶ τὴ μορφή του, δηλαδή τὴν ἔκφραση τῶν ἰδεῶν.

Ἔτσι, ταξινομήσαμε τὰ κείμενα παιδαγωγικῆς ἀξίας σὲ δύο κατηγορίες: α) σὲ κείμενα, ποὺ μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν στὸ μάθημα τῶν νεοελληνικῶν, ὡς μορφωτικὰ ἀναγνώσματα, καὶ στὰ μαθήματα τῆς ἱστορίας, τῶν θρησκευτικῶν, τῆς κοινωνιολογίας καὶ τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτη ὡς συγκεκριμένα τεκμήρια καὶ παραδείγματα ἀπὸ τὸν Ἑπειρωτικὸ βίον καὶ πολιτισμὸ καὶ β) σὲ

κείμενα, πού μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν κατὰ τὴν πραγματοποίηση μορφῶν σχολικῆς ζωῆς: πατριδογνωστικῶν περιπάτων, ἐπισκέψεων, ξεναγήσεων, ἐορτῶν καὶ πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων.

II. ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

1. ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ:

Στὸ μάθημα αὐτό, ὡς γνωστόν, οἱ διδάσκαλοι κι οἱ καθηγητὲς χρησιμοποιοῦν συνήθως ἐγκεκριμένα ἀναγνωστικὰ γιὰ τὸ Δημοτικὸ καὶ νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα γιὰ τὸ Γυμνάσιο καὶ τὸ Λύκειο, συνιστοῦν ἐλεύθερα λογοτεχνικὰ καὶ πατριδογνωστικὰ βιβλία γιὰ σχετικὲς πληροφορίες καὶ ἐργασίες τῶν μαθητῶν ἢ διαβάζουν οἱ ἴδιοι σὲ ἀνάλογες περιστάσεις κατάλληλα κείμενα γιὰ συμπληρώσεις, συγκρίσεις καὶ ἐμβαθύνσεις. Σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς περιπτώσεις, τὰ κείμενα ἐπιλέγονται μὲ βάση τὸ περιεχόμενό τους, πού θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρεται σὲ μία ἢ περισσότερες πνευματικὲς ἀξίες, καὶ μὲ βάση τὴν ἔκφρασή τους, πού θὰ πρέπει νὰ διακρίνεται γιὰ τὸν ἀκριβή, σαφὴ καὶ ὠραῖο γραπτὸ λόγο.

Ἐκ τῆς ἐργασίας τοῦ Δημ. Σαλαμάγκα βρίσκουμε ὡς κατάλληλα τὰ ἐξῆς κείμενα, γιὰ νὰ περιλαμβάνονται σὲ ἀναγνωστικὰ τῶν τελευταίων τάξεων τοῦ Δημοτ. Σχολείου καὶ σὲ νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα τῶν Γυμνασίων καὶ Λυκείων (ὀλόκληρα ἢ σὲ ἀποσπάσματα) ἢ νὰ ἀποτελοῦν ἐλεύθερα πατριδογνωστικὰ ἀναγνώσματα (αὐτούσια ἢ διασκευασμένα) ἢ νὰ διαβάζονται ὡς συμπληρωματικὰ κείμενα στὸ μάθημα τῶν νεοελληνικῶν:

- Ἐκ τῆς ἐργασίας: «Καθὼς χάραζε ἡ λευτεριά» (1866—1914) τὰ κείμενα: «Ὁ Ὀρκος», «Ὁ Νικόλας» καὶ «Ὁ Μακαρόνας» (τ. Β').
- Ἐκ τῆς ἐργασίας: «Ὁ χαλασμός τοῦ Νησιοῦ», τὸ κείμενο: «Ὁ δυνάστης καὶ ἡ ἀντίσταση» (τ. Β').
- Ἐκ τῆς ἐργασίας: «Ὁ Ἄη - Γιάννης τῆς Μπουνίλας», τὰ κείμενα: «Τὸ ξεπροβάδισμα γιὰ τὴν ξενητεία», «Ἡ εἰκόνα τοῦ Ἄη - Γιάννη» καὶ «Τὸ πανηγύρι» (τ. Β').
- Ἐκ τῆς ἐργασίας: «Γιαννιώτικα σύμμεικτα», τὰ κείμενα: «Τὸ Ζμπουρολίθαρο» καὶ «Ἡ Περπεράνια» (τ. Β').
- Ἐκ τῆς ἐργασίας: «Ὁ Νεομάρτυρας Ἅγιος Γεώργιος Ἰωαννίνων», τὰ κείμενα: «Ὁ χαλασμός τῶν Γιαννίνων», «Ὁ Δράκος», «Ἀράτω τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μοι» (τόμος Γ').
- Ἐκ τῆς ἐργασίας: «Ἡ Κυρὰ ἢ Κουσιοδίτσα», τὰ κείμενα: «Γιάννινα — Χρυσοδίτσα», «Τὸ μοναστήρι καὶ τὸ πανηγύρι», «Τὰ προσκυνήματα» (τόμ. Γ').

3. Γιά τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν:

Στὸ μάθημα αὐτὸ οἱ διδάσκοντες μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅπως καὶ στὸ μάθημα τῆς Ἱστορίας, τὰ ἑξῆς κείμενα:

«Οἱ θεοβάδιστοι τόποι» (τ. Γ'), «Νεομάρτυρες Ἰωαννίνων» (τ. Γ'), «Ὁ γνωστὸς Καλόγηρος Κοσμᾶς» (τ. Γ'), «Ὁ Ἀη - Γιάννης τῆς Μπουνίλας» (τ. Β'), «Τὸ Νησί καὶ τὰ μοναστήρια του» (τ. Β').

4. Γιά τὸ μάθημα τῆς Κοινωνιολογίας καὶ τῆς Ἀγωγῆς τοῦ πολίτη:

Ὅπως στὴν Ἱστορία καὶ στὰ Θρησκευτικὰ ἔτσι καὶ στὴν Κοινωνιολογία καὶ τὴν Ἀγωγή τοῦ πολίτη θὰ μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο τὰ ἑξῆς κείμενα:

«Κόσσα καὶ Βλιώρα» (κοινων. τάξεις στὰ Ἰωάννινα, τ. Α'), «Μαντίδοι καὶ Καραμπέρηδες» (κοινων. ομάδες, τ. Α'), «Τ' ἄργανα καὶ τὰ τούμπανα» (κοινων. διακρίσεις, τ. Β'), «Λαογραφικὰ σχεδιάσματα» (ἐπαγγελματίες καὶ συναλλαγές, τ. Β'), «Ὁ Καλόγηρος Κοσμᾶς ὡς ἀναμορφωτής» (συζυγικός βίος, οἰκογένεια, νεολαία, τ. Γ'), «Ζουλεῖχα» (καϋμένηε ραγιά, τ. Δ'), «Ἡ ὑποδούλωση τοῦ Κάστρου» (κοινωνικὴ κατάσταση, τ. Δ').

III. ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΜΟΡΦΩΝ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ.

1. Γιά τὴν πραγματοποίηση πατριδογνωστικῶν περιπάτων, μορφωτικῶν ἐπισκέψεων καὶ ξεναγήσεων:

Τὰ κατωτέρω κείμενα εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς πηγές γιὰ ἱστορικὲς πληροφορίες ἢ νὰ διαβάζονται ἐπὶ τόπου (σὲ ἀποσπάσματα) κατὰ τοὺς πατριδογνωστικοὺς περιπάτους καὶ τίς μορφωτικὲς ἐπισκέψεις τῶν μαθητῶν σὲ μνημεῖα, ἱστορικοὺς χώρους, ἀρχιτεκτονικὰ κατάλοιπα καὶ τοπία τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν περιχώρων. Τὰ κείμενα αὐτὰ μποροῦν ἐπίσης νὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ γιὰ τίς ξεναγήσεις ἐκδρομῶν στὰ Ἰωάννινα καὶ στὰ περίχωρα.

α) Γιά τὴν πόλη τῶν Ἰωαννίνων:

Ἀπὸ τὸ ἔργο: «Περίπατοι στὰ Γιάννινα» (τ. Δ') τὰ κείμενα, ποὺ ἀναφέρονται στὸ Κάστρο, τὴ λίμνη, τὸ Νησί, τὸ Μοναστήρι τῆς Ντουραχάνης καὶ τὸν Ντρίσκο.

- Ἐργον: «Γιαννιώτικα ἱστοριοδιφικὰ μελετήματα (τ. Β΄) τὰ κείμενα: Ἐνθυμήσεις γιὰ τὰ τζαμιά, τοὺς ἱεροὺς ναοὺς καὶ τὸ τουρκοπάλουκο.
- Ἐργον: «Ὁ Νεομάρτυρας Ἅγιος Γεώργιος Ἰωαννίνων (τ. Γ΄) τὰ κείμενα: «Ὁ χαλασμός», «Ἡ πολιτεία τῶν Γιαννίνων» καὶ «Τὰ μετὰ τὴν ἀγχόνη».
- Ἐργον: «Κάποιο βράδυ τοῦ Νοέμβρη» (τ. Δ΄) τὰ κείμενα: «Χρονιάρεις μέρες», «Δουλειὲς τοῦ ποδαριοῦ», «Στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου».
- Ἐργον: «Καθὼς χάραζε ἡ λευτεριά» (τ. Β΄) τὸ κείμενο: «Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς στὰ Γιάννινα».
- Ἐργον: «Ὁ Ἄη - Γιάννης τῆς Μπουνίλας» (τ. Β΄) ὁλόκληρο τὸ κείμενο γιὰ τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη στὴν Ἀνατολή - Ἰωαννίνων.

6) Γιὰ τὸ Ζαγόρι:

Ἐργον «Ἄλλα πεζά» (τ. Δ΄) τὸ κείμενο: «Ἡ πράσινη θάλασσα».

γ) Γιὰ τὴ Χρυσοβίτσα καὶ τὸ Μέτσοβο:

Τὸ ἔργον: «Ἡ Κυρὰ ἢ Κουσιοβίτσα» (τ. Γ΄) καὶ τὸ ἔργον: «Μέτσοβο - Πολτσιές - Κατάρρα» (τ. Ε΄).

δ) Γιὰ τὸ Σούλι:

Τὸ ἔργον: «Ἡ ἐκστρατεία τῶν Τούρκων στὸ Σούλι» (τ. Β΄).

2. Γιὰ τὴν πραγματοποίηση σχολικῶν ἑορτῶν καὶ πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων:

Γιὰ τὶς ἑορτὲς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα τὸ ἔργον: «Θεοβάδιστοι τόποι» (τ. Ε΄).

Γιὰ τὴν ἑορτὴ τῆς 21ης Φεβρουαρίου 1913 τὸ ἔργον: «Καθὼς χάραζε ἡ λευτεριά» (τ. Β΄).

Γιὰ τὴν ἑορτὴ τῆς 25ης Μαρτίου 1821 τὰ κείμενα: «Ἡ ἐκστρατεία τῶν Τούρκων στὸ Σούλι» (τ. Β΄), «Οἱ Τούρκοι στὴν Ἠπειρο» (τ. Β΄) καὶ «Ὁ χαλασμός τοῦ Νησιοῦ» (τ. Β΄).

Γιὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Νεομάρτυρα Ἁγίου Γεωργίου τὸ ἔργον: «Ὁ Νεομάρτυρας» (τ. Ε΄).

Γιὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ τὸ ἔργον: «Ὁ γνωστὸς καλόγηρος Κοσμᾶς» (τ. Γ΄).

Γιὰ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς Ἀποκριᾶς τὰ κείμενα: «Οἱ ἀποκριεὲς στὰ Γιάννινα» (τ. Α΄), «Γιαννιώτικα στιχοπλάκια» (τ. Α΄).

IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Τὰ κείμενα, πού ἀναφέραμε, ἀπὸ τὰ λαογραφικά, ἱστορικά, λογοτεχνικά καὶ θρησκευτικά ἔργα τοῦ Δημ. Σαλαμάγκα, ἀποτελοῦν μορφωτικά ἀγαθὰ, πού μποροῦν νὰ τρέφουν τὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν καὶ ἐφήβων μὲ τὰ διδασκόμενα μαθήματα καὶ μὲ τὴν ὀργάνωση τῆς σχολικῆς ζωῆς.

2. Ἡ προσφορὰ αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν ἀνήκει στὴν εὐθύνη τῶν εκπαιδευτικῶν λειτουργῶν καὶ τῶν γονέων τῶν μαθητῶν. Οἱ εκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, μὲ ἀτομικὴ ἢ ὁμαδικὴ ἐργασία, θὰ πρέπει νὰ ἀξιοποιήσουν, μὲ ποικίλους τρόπους, τόσο τὰ κείμενα, πού ἐπισημάναμε, ὅσο καὶ ἄλλα κατάλληλα ἀπὸ τὸ ὅλο ἔργο τοῦ Δ. Σαλαμάγκα. Οἱ γονεῖς, πού φέρουν τὴν Ἑπειρωτικὴ καταγωγὴ ἢ πού διαμένουν στὴν Ἑπειρο, θὰ πρέπει νὰ ἐμπλουτίσουν τὶς οἰκογενειακὲς τῶν βιβλιοθηκὲς μὲ τὰ ἔργα αὐτοῦ τοῦ ἐξαίρετου συγγραφέα μὲ τὸν βαθὺν Ἑπειρωτισμὸ του, γιὰ νὰ προσφέρουν στὰ τέκνα καὶ στὰ ἐγγόνια τους τὰ μορφωτικά ἀγαθὰ τῶν ἔργων αὐτῶν καὶ νὰ καλλιεργοῦν στὶς ἐπερχόμενες γενεὲς τὴν ἐκτίμηση καὶ ἀγάπη στὴν εὐανδρὴ Ἑπειρο.

3. Στὶς βιβλιοθηκὲς τῶν σχολείων, τῶν μορφωτικῶν συλλόγων καὶ τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων τῆς Ἑπείρου θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχουν τὰ βιβλία αὐτά, μαζὶ μὲ ἄλλα Ἑπειρωτικοῦ περιεχομένου, γιὰ νὰ μαρτυρεῖται καὶ νὰ ἀκτινοβολεῖ ἡ Ἑπειρωτικὴ ἀνδρεία καὶ ἀρετὴ.

4. Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τῶν ἔργων του δὲν ἀναφέρεται μόνον στὰ παιδιά καὶ τοὺς ἐφήβους ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐνηλίκους, πού ἐπιζητοῦν τὴν διὰ βίου παιδεία τους. Διαβάζοντας ἢ ξαναδιαβάζοντας τὰ ἔργα του συμπληρώνομε τὶς γνώσεις γιὰ τὴ στενότερη πατρίδα μας, ἐπεκτείνομε τὰ ἱστορικά διαφέροντά μας, ζοῦμε τὴν λογοτεχνικὴ χάρη τους καὶ θυθιζόμαστε σὲ μιὰ γνήσια πνευματικὴ τέρψη μὲ τὴ νοερὴ περιήγησή μας στὴ θρυλικὴ καὶ ὠραία πόλη μας καὶ τὰ γραφικὰ περίχωρά της.

5. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, θὰ μπορούσαμε νὰ θεωρήσομε τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Δημ. Σαλαμάγκα ὡς ἔργο εὐρύτερης παιδείας καὶ τὴν ἔκδοση τῶν Ἀπάντων του σὲ πέντε πολυσέλιδους τόμους ἀπὸ τὴ σύζυγό του Κα Ἡλέκτρα Σαλαμάγκα ὡς πράξη εὐποιίας γιὰ τὴν παιδεία τοῦ Ἑπειρώτη Ἀνθρώπου.

ΚΩΝ. Ι. ΚΙΤΣΟΣ

